

Тамара М. СТОЈАНОВИЋ*

Универзитет у Крагујевцу, Филолошко-уметнички факултет Крагујевац, Србија

Адем А. ПРЕЉЕВИЋ**

Државни универзитет у Новом Пазару, СП Спорт и физичко васпитање, Србија

Далила А. ПРЕЉЕВИЋ***

Филозофски факултет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици

ПЕДАГОШКЕ ИДЕЈЕ И ВРЕДНОСТИ КРОЗ СТВАРАЛАШТВО ЂОРЂА ТАСИЋА¹

Апстракт: Аутор у раду анализира педагошке аспекте и идеје у плодном стваралачком раду Ђорђа Тасића, знаменитог српског педагога, правника, теоретичара и социолога. Као изузетан педагог и професор, Тасић је био вичан у преношењу својих знања и мисли млађим генерацијама, чинећи апстрактне концепте разумљивим и блиским. Свој рад посматрао је као животну и судбинску делатност, а не само као професионални задатак. У раду се разматрају, како педагошки аспекти његовог стваралаштва, тако и везе са идејама и вредностима значајних српских педагога – Вићентија Ракића и Сретена Аџића.

Тасић, као истакнути професор и борац за демократију, остаје упамћен као стручњак у области правних наука и социологије. Био је инспирација млађим нараштајима како да теже истини и хуманости у науци, а благонаклоности у животу, што говори о његовој племенитој природи и човечности. Живот који је великим делом посветио науци чине га великаном који је својим радом допринео богаћењу интелектуалне баштине, нарочито у контексту васпитно-образовног система.

Кључне речи: педагошки рад, знање, критичко мишљење, хуманост, национална свест.

УВОД

Доктор и професор правних наука, теоретичар и филозоф права и социологије, Ђорђе Тасић, рођен је у Врању 1892. године. Дипломирао је на Правном факултету у Београду (1919), где је и докторирао (1920). Радио је као доцент на Правном факултету у Суботици (1920-1922), а потом и као ванредни професор (1922). У звању ванредног професора прелази на Правни факултет у Лубљани (1922), где потом бива изабран за редовног професора (1925). Тасић постаје професор

* Ванредни професор, tamara.stojanovic@filum.kg.ac.rs

** Доцент, apreljevic@np.ac.rs

*** dalilapreljevic7@gmail.com

1 Експозе са сличним насловом представљен на конференцији Професору Ђорђу Тасићу у славу, Врање, 23-25. септембра 2022. године.

Правног факултета у Београду (1930), а онда и његов декан (1938). Био је главни уредник *Архива за љравне и друштвене науке* (1940).

Ђорђе Тасић био је оснивач и председник првог правог социолошког друштва у Србији – Друштва за социологију и друштвене науке (1935). Сматра се оснивачем и главним уредником Социолошког прегледа (1938), који и данас излази као часопис Српског социолошког друштва. Радио је као управник првог социолошког института у Србији - Института за социологију, економију и статистику (1940). Био је и први шеф Одсека за социологију у том институту, од његовог оснивања (1939). Био је први професор који је на основним студијама Правног факултета у Београду држао предавања из предмета Општа социологија, за студенте прве године права (1940/41) и први који је студенте Београдског Универзитета систематски уводио у студије америчке социологије.

По доласку окупатора, Тасић је удаљен са Универзитета у Београду (1941), а затим и ухапшен (1941). Након што је одбио да држи предавања на квислиншки организованом Факултету, 4. новембра 1941. године бива затворен као талац у логору на Бањици. Чак и након отпуштања из логора Тасић је био призиван и малтретиран од стране квислиншке специјалне полиције. 25. августа 1943. године Гестапо га је поново ухапсио и већ наредног дана стрељао на Сајмишту. Нажалост, овако мученичком смрћу Ђорђе Тасић је завршио свој кратак, али веома плодан живот. Како истиче професор Лукић (1977), Ђорђе Тасић је био изразито демократски оријентисан и настојао да се бори против тираније која је у свету била све израженија, па је у тој борби на крају и жртвовао свој живот.

Објавио преко три стотине радова у најугледнијим часописима у земљи и иностранству. Књиге: *Проблем ојравдања државе* (1920), *Одговорности државе по љринцију једнакости шеретиа* (1921), *Правне расјраве* (1921), *Један покушај поделе државних функција у формалном и материјалном смислу* (1926), *Три расјраве из јавној љрава* (1933, више издања), *Увод у љравне науке* (1933, више издања), *Савремени љолиитички систем и схваћање о држави* (1936) и многе друге.

Научник који је иза себе оставио бројне књижевно-научне радове био је, како Р. Симоновић у свом делу наводи, „изванредан мислилац пред којим је човек истовремено остајао збуњен и задивљен“ (Симоновић 1999). Како професор Лукић (1977) наводи, сваком питању је Тасић прилазио из више перспектива, континуирано указујући на нова питања која се у том процесу отварају. Имао је способност да увиди посебне везе међу отвореним питањима и да, на тај начин, одређене проблеме користи за решавање других. Тасић је веровао у човека и био пун животне радости и воље за радом - стално у заносу са племенитим циљем.

У раду се тежи анализи дела Ђорђа Тасића и разумевању његовог синтетичког погледа стања науке у друштву и науке на Универзитетима тог времена, а потом и проналажењу педагошких аспеката који су уткани у његово дело, али и оних које се могу повезати са идејама и радом истакнутих српских педагога Вићентија Ракића и Сретена Ацића. Због специфичног односа према ономе што је био предмет њиховог интересовања, јавила се потреба за повезивањем појединих идеја српских великана која су непрестано тежила да свему дају лични печат уз значајне доприносе који су били стиमुлативни за развој теорије и праксе социолошке, односно педагошке науке.

ПЕДАГОШКИ АСПЕКТИ У ДЕЛИМА ЂОРЂА ТАСИЋА

О делу Ђорђа Тасића значајно сведочи говор Радомира Лукића, једног од Тасићевих ученика, на комеморацији у Врању. Поред велике захвалности коју упућује овом великом човеку, научнику и професору, Лукић истиче и чињенице које сведоче о његовим педагошким компетенцијама. Како у свом говору и потврђује, Ђорђе Тасић био је велики учитељ млађим генерацијама. Као изврстан предавач, привлачио је масе студената, али и других слушалаца у приликама када је јавно говорио. Његов педагошки рад био је веома значајан, јер је, осим огромног знања које је имао, био вичан у излагању својих мисли које су стално навирале и оригинално осветљавале оно о чему је било речи на предавањима. Посебна живост у говорењу и увереност у оно о чему прича доприносили су да га слушаоци са пажњом прате. Најапстрактније ствари су уз његове мисаоне асоцијације постајале блиске, јасне и разумљиве. Своју професију посматрао је као животну и судбинску делатност, а не посао који се одрађује. Одан науци, са тежњом да истражује истину, Тасић је снажно утицао на млађе нараштаје и код њих будио потребу да хрле за науком и знањем и да у свом позиву буду, баш као и он, благонаклони и хумани (Лукић 1977).

„Сува правничка материја, понекад досадна кад је обрађују неталентовани, у његовим рукама је постајала жива, занимљива, с пуно живописних појединости и с безброј веза са суштином и судбином човека и друштва. Тасић је изванредно јасно и убедљиво показао како је право у својој суштини везано за човека и друштво и колико су правна наука уопште, а посебно теорија права зависне од низа других научних дисциплина, а пре свега од филозофије и социологије“ (Лукић 1977). У његовом делу јасно се уочавају многи аспекти значајни за хуманистичке науке, а педагошки аспекти су оно о чему се у наставку овог рада посебно говори.

У делу *Социологија и акција* Тасић говори о повезаности теорије и праксе. Попут правилне оријентације, теорија служи томе да практичара усмери у његовом практичном деловању, да да смернице и укаже на могуће тешкоће (Тасић, 1938а), док пракса, са друге стране, јесте предуслов за развијање теорије. Теорија без праксе, као и пракса без теорије, не могу да постоје. Неопходно је да постоји обострани утицај како би се наука развијала. Баш као што Тасић говори о односу теорије и праксе у социологији, може се уочити веза између теорије педагогије, која педагогу и другим практичарима пружа сигуран ослонац за деловање у пракси, и праксе, са бројним могућностима које пружају одређени контекст, конкретна ситуација или услови у којима практичар ради, а која представља извор емпиријског искуства и прилику за проширивање постојећег корпуса знања једне науке. Сматрао је да је социологија, у начелу, недовољно теоријски утемељена, а у свом делу *Ојштин ирејлед наше социологије и наших друштвених наука* истиче критику упућену Божи Кнежевићу, а која се тиче „погрешке да своју филозофију није изградио на довољним емпиријским основама“ (Тасић 1938ц: 254). Свакако, сматрао је да једна наука треба чврсто да стоји како на теоријским, тако и на емпиријским темељима.

Објашњавајући потребу за кохезијом чињеница и обједињавањем знања из различитих научних области, Тасић у свом делу *Ојштин ирејлед наше социологије и наших друштвених наука* истиче да се, у овом случају, историја лако „извитопери

у једнострану схватања“ (Тасић 1938ц: 245). То са собом повлачи важну одредницу која је уткана у његов професионални идентитет, а која уједно представља срж педагошке делатности – вишеперспективност као потреба и услов за потпуно разумевање ствари, целовито сагледавање и промену. Могућност слушања других јесте компетенција педагога која омогућава да се чује и уважи свачије мишљење, што представља предуслов за заједничко делање, учење и поделу одговорности и моћи. Заступајући став да је у науци неопходно да постоји више перспектива, Ђорђе Тасић уједно објашњава властито становиште и педагошке принципе на којима се његов рад, као професора, теоретичара и филозофа, темељи.

Истичући допринос и дела бројних славних личности, попут Вука Караџића, Светозара Марковића, Јована Цвијића, Валтазара Богишића и других, Тасић указује на важност синтезе знања у науци и њеном грађењу као систему значења и искустава која су претходно утемељена у осталим засебним наукама и научним дисциплинама. „Саме науке никад не могу бити оштро и строго одељене једна од друге, и, при подели, води се рачуна не само о логичкој доследности него и практичној корисности, која упућује на сарадњу више наука, и сваким даном све већма“ (Тасић 1938ц: 259). Баш тако се педагогија, као наука, ослања на знања из психологије, социологије, филозофије и других наука, управо у циљу дубљег сазнавања и потпунијег разумевања онога што је њен предмет проучавања. Приближавајући стил писања великана, затим и искуства која су у њиховим делима забележена реалистично тако да читаоцу омогућавају да искуство тог времена заиста осети и проживи, Тасић кроз анализу дела не крије своје дивљење и одушевење признајући њихов немерљив допринос у социологији, али и богаћењу културне баштине, уопште.

Анализирајући дела и рад Светозара Марковића, Тасић истиче његово схватање развоја људског друштва који „не треба схватити као униформан и једнолинијски..., јер ниједан народ не мора проћи кроз исте фазе или на исти начин на који су се развијали други народи, који су раније почели свој развитак“ (Тасић 1938ц: 250). Подржавајући становиште С. Марковића да се нове генерације налазе у другачијем положају и специфичним условима у односу на раније нараштаје, у Тасићевој анализи уочава се важна одредница друштвених наука, која је као таква утемељена и у педагошкој теорији – нагласак на разумевању појава, ствари и односа. Како природне науке теже да објасне и открију узрочно-последичне везе, покушавајући да открију образац по којима се нешто дешава, тако се у хуманистичким наукама ситуације и односи настоје исцрпно анализирати, целовито сагледавати и посматрати из различитих перспектива, у циљу њиховог потпунијег разумевања. Веза између становишта које Тасић подржава, а које се односи на чињеницу да се људско друштво на развија једнолинијски, и, са друге стране, педагошког становишта о развоју личности појединца, јесте у томе да у развоју не постоје универзални шаблони, смернице, нити универзалне ванвременске вредности које постоје мимо човека и људске заједнице одређеног доба. Педагошки гледано, човеков развој се догађа паралелно са процесом његовог учења, док се учење разуме (из перспективе социокултурне теорије), као процес трансформације учешћа у заједници праксе, односно процес заједничке конструкције знања и значења у односима са другим људима засновано на уочавању односа и образаца (Основе програма предшколског

васпитања и образовања „Године узлета“ 2018). То уједно значи да се процес васпитања и образовања појединца, што и јесте предмет проучавања педагогије као науке, одвија у конкретним условима контекста у којем појединац живи, у складу са вредностима које се пропагирају као важне у заједници у којој он јесте и бива.

Ђорђе Тасић је уочавао тешкоће социолошких истраживања народа, примера ради, услед тешке приступачности, посматрања кроз акцију, опасности од субјективизма. У критици др. Дворниковића „Наша културна оријентација у данашњој Европи“, истакао је да се карактеролошка и социо-психолошка испитивања углавном везују за проблем наше културне оријентације, наглашавајући да се тај проблем мора везивати и за социјалне и политичке услове, као и за историјске и психолошке, с обзиром да је културан живот зависан од ових фактора. Уочавао је потребу за сагледавањем одређених појава из аспекта социологије, и то је забележио као критику историјског дела Арона Алкалаја (*Мојсије*). Не оспоравајући значај овог историјског дела које је значајан прилог науци права и правне социологије, Тасић је ипак истакао свој став поводом поређења законика рекавши да је „штета што ипак није више улазио у објашњења социолошка“ (Критички преглед књига 1938: 357). Сматрао је да социологија треба да се прожима кроз друге науке, али и да остале науке треба да дају свој допринос социолошким истраживањима и богаћењу теорије науке о друштву. Своју критику делу А. Маклецова *Криминална социологија* усмерио је ка недоследности у његовом етичком схватању, односно његовом становишту да је живот „фантастичан свет монада, као да не постоји емпиријски живот са његовим сложеним појавама“. Та критика указује управо на његово схватање сложености појава и неопходности уважавања различитих аспеката.

СЛИЧНОСТ ПЕДАГОШКИХ ИДЕЈА ЂОРЂА ТАСИЋА И ВИЋЕНТИЈА РАКИЋА

Изучавајући социологију као науку, истакнути професор права и оснивач друштва за социологију и друштвене науке, Ђорђе Тасић, је у својим радовима указивао на њене специфичности и битна обележја која је чине другачијом од осталих наука. Тежиште његових радова и критика било је на стању науке о друштву у Србији.

Са друге стране, један од најзначајнијих српских педагога, даровити и плодни стваралац, Вићентије Ракић, рођен је 1881. године у Параћину, где је завршио Основну школу и Нижу гимназију. По завршетку школовања у Параћину одлази у Београд где завршава гимназију и Филозофски факултет. На Универзитету у Лајпцигу Тасић је изучавао практичну филозофију, а након завршених докторских студија враћа се у Србију и на Филозофском факултету остаје до пензије 1938. године.

Када се говори о Вићентију Ракићу, неизоставно је споменути његову педагошку вредност, као и његова схватања о народном образовању, као и непристрасном и отвореном критичком односу према времену у којем је живео. Његово дело убраја се у „најзначајнија теоретска истраживања у области васпитања у домаћој педагошкој литератури“ (Марјановић 1967: 139). Својим програмом теорије образовања Ракић је на јединствен начин анализирао теорије васпитања и образовања, али и социологије васпитања“ (Глигоријевић 1968).

Ракић је припадао сфери нормативне педагогије и своју педагошку перспективу изражавао кроз схватање значаја игре и уметности и трагање за новим мисаоним просторима. Проблему човековог развоја Ракић је приступао истичући важност психолошких елемената и своје педагошке закључке базирао искључиво на педагошким чињеницама. Својим професионалним и научним приступом значајно је унапредио разумевање актуелних проблема у нашем образовном систему и социологији васпитања. Успешно је допринео напретку наше научне заједнице у овим областима, ипркос бројним изазовима и недостатку разумевања са којим се суочавао (Глигоријевић 1968).

Примењујући бихејвиористички метод у педагогији, Ракић је пружио нове увиде у општој теорији васпитања, а посебно у теорији игре и естетског васпитања. Сматра се утемељивачем социологије васпитања и доносиоцем новог типа дидактике који комбинује „школу рада“ (*Arbeitsschule*) и „школу учења“ (*Lernschule*) (Вујисић-Живковић 2006). Идеје Вићентија Ракића су у великој мери у складу са савременим разумевањем личности и њеног развоја (Марјановић 1967).

Поред диспозиција, односно генетског материјала који је неопходан за развој личности, Ракић је увиђао значај обезбеђивања одговарајуће стимулативне околине у којој ће урођене диспозиције моћи несметано да се развијају (Ракић 1931/32). В. Ракић објашњава да је неопходно стварати прилике за практичну употребу способности у циљу развијања властитих унутрашњих снага и да се управо у томе огледа улога васпитања (Ракић 1921).

Слично становиште уочава се и у критици дела Малга (*Le probleme logique de la sociéte*), где Тасић приближава гледиште белгијског писца и истиче да се „форме не могу одвојити од садржине ... , у истини, ту има више елемената, не један, и ту имају улогу и спољашњи чиниоци“ (Критички преглед књига 1938д: 334). Тиме указује на лично становиште које је уједно прожето кроз науку о васпитању и образовању. Како се васпитање разуме као процес утицаја, свесних и намерних, али и оних мање намерних и свесних који се свакако дешавају у свету у којем појединац живи, може се уочити повезаност између Тасићевог истицања важности срединских утицаја и значаја срединских фактора у васпитању индивидуе. Без обзира на генетски потенцијал, узраст детета или фазе развоја (уколико се говори из перспективе Пијажеовог разумевања дететовог развоја), многи стручњаци из области педагогије сматрају да је важно, али и готово неизоставно да постоји подршка средине у којој се дете развија и учи. Прецизније речено, неопходно је да дете одраста у средини која је за његово учење и развој подржавајућа, било да је реч о социјалној, или физичкој потпори. Простор у којем дете борави мора да позива на учење, да шаље јасне поруке да подржава оно што је детету важно – кроз материјале, просторне целине и доступност дидактичких средстава. Када је реч о социјалној подршци, важно је да дете одраста у средини у којој се његово мишљење чује и уважава, у средини у којој се оно види као равноправни члан заједнице где се пита и одлучује о стварима које га се непосредно тичу, у окружењу које подржава игру детета и види важност у њој самој. Препознајући важност спољашњих чинилаца, Ђорђе Тасић показује своје теоријско опредељење и становиште које се огледа у препознавању утицаја средине и окружења и када је реч о социолошким, правним и филозофским поставкама, што се препознаје као важно и у педагошкој теорији.

У свом делу *Социологија и акција*, Ђорђе Тасић говори о рационалном и свесном утицају човека на друштвени живот који води друштвеном развоју, баш као што се, у педагогији, процес васпитања и образовања разуме као скуп рационалних и свесних, али и сврсисходних утицаја којима се тежи развијању целовите личности. Тасићево разумевање односа човека и друштва може се повезати са разумевањем односа који постоји између васпитача и васпитаника.

Функцију васпитања и образовања Ракић је посматрао из аспекта развоја појединца и друштва, наглашавајући при томе да духовни и социјални напредак друштвене заједнице представља циљ васпитања (Тешић 1981). Схватавши васпитање као животну потребу, у њему је видео „снажан ослонац када је реч о подстицању, неговању и усмеравању развоја унутрашњих снага и способности појединца – да би се допринело унапређењу социјалне заједнице“ (Тешић 1981: 13).

Тасић, између осталог, у свом делу *Филозофија и социологија* такође наглашава важност друштвених вредности. Реченицом „треба само добро разумети да се друштво налази у сталном процесу прилагођавања и развијања“ (Тасић 1938а: 29), говори о томе да друштво гради моралне вредности које временом постају „колективне представе - обичаји“, али и о њиховој променљивој форми која произилази управо из процеса развијања, односно мењања и реструктурирања постојећих вредности у складу са променом контекста у којем људи живе и граде односе. Може се рећи да Тасић у свом делу указује на педагошки потенцијал индивидуе да креира и мења, да својом активношћу и доприносу друштвеној заједници иницира промене и трансформацију постојећих вредности заједно са променама контекста у којем се, као таква, развија.

СЛИЧНОСТ ПЕДАГОШКИХ ИДЕЈА ЂОРЂА ТАСИЋА И СРЕТЕНА АЦИЋА

Сретен Ацић, први управитељ изузетног реформаторског духа, рођен је 1856. године у Срезу – Левачком. Када је завршио основну школу и нижу гимназију, најпре се одлучио за студије богословије, али се већ после годину дана уписао се у крагујевачку Учитељску школу. Своју учитељску каријеру започео је у Трстенику, одакле је започео и педагошки пут овог великог учитеља. Сретен Ацић се 1882. заинтересовао за предавања на Бечком педагогијуму, док, као студент филозофије и педагогије, Филозофски факултет завршава у Лајпцигу.

По повратку у Србију, Ацић је најсавременије идеје и искуства тадашњих познатих европских школа уградио у темеље образовања у Србији тог времена. Сматра се идејним творцем, оснивачем и првим управником Мушке учитељске школе у Јагодини и човеком чије идеје представљају водиче у педагошкој науци. У својим научним истраживањима раду Сретен Ацић је велику пажњу посвећивао васпитној улози школе, као и васпитном задатку учитеља.

Према схватањима Миљковић-Павловић (2018) Ацић је питања васпитања и образовања уздигао на виши ниво и сагледавао их као проблеме друштва у целини, што је допринело премештању одговорности на друге друштвене институције. „Проучавање Ацићевог моралног лика и дела представља широко поље за све

праве поклонице педагошког позива“ (Јевтић 2018: 22), те смо дужни да му одамо поштовање и захвалност за сав допринос и значајно педагошко наслеђе које је оставио данашњим генерацијама.

Када је реч о заједничким педагошким идејама Ђорђа Тасића и Сретена Ацића, у наставку ћу истаћи оне најзначајније.

У свом делу *Социологија и акција*, Ђорђе Тасић говори о рационалном и свесном утицају човека на друштвени живот који води друштвеном развоју, баш као што се, у педагогији, процес васпитања и образовања разуме као скуп рационалних и свесних, али и сврсисходних утицаја којима се тежи развијању целовите личности. Тасићево разумевање односа човека и друштва може се повезати са разумевањем односа који постоји између васпитача и васпитаника.

Као и Тасић, Ацић (19986) васпитање види као људску делатност божанске природе која усмерава развој детета ка идеалу правог човека. Према томе, Тасићево разумевање односа човека и друштвеног живота може се повезати са Ацићевим схватањем васпитања, које још одређује као „утицање одраслих на развитак васпитаников, тако да се што јаче развијају све добре телесне и духовне особине испитаникове, и оне које су му нужне за живот, а рђаве и ненужне да што више закржљају“ (Ацић 1998а). Сматрао је да је васпитање кључно за изградњу хуманијег друштва - оног које се разликује од примитивних друштава и вредности. Ацић је проповедао васпитање засновано на љубави, толеранцији, подршци и поштовању дететове личности (Ацић 19986). Између Тасићевог разумевања контекстуалног и целовитог посматрања и Ацићевог схватања личности може се направити паралела. Ђорђе Тасић, истичући неопходност проучавања друштвеног живота у контексту у којем постоји, уједно узимајући у обзир и биолошке и психолошке аспекте, говори о важности целовитог и контекстуалног посматрања, а потом и закључивања које произилази из целокупне слике – у овом случају целовитог посматрања друштва као „међуодноса људи, створених под датим условима“ (Тасић 1938а: 31). Тиме истиче важну одредницу педагогије - целовитост, која се уједно сматра принципом на којем се педагошка наука, кроз свој целокупан развој, темељи. У многим радовима педагога у свету, као и код нас, истиче се како целина није само прост збир делова и да се не може ни разумети, ни објаснити тако што се сваки аспект изучава за себе, већ је неопходно посматрати начин на који ти делови међусобно утичу једни на друге, при томе градећи систем узајамних утицаја, узрочно-последичних веза и зависних односа. Са друге стране, хуманистички усмерени педагози попут Сретена Ацића схватају појединца као јединствену, целовиту и комплексну личност која настоји да оствари своје потенцијале, која је отворена за прихватање нових искустава (Јевтић 2018).

Сам Тасић у свом делу наводи важан критеријум о којем је Емил Диркем говорио: „појаве добијају значење у систему, и то схваћене у динамичном покрету. На овој основи, у динамичној перспективи, могуће је да се призна и наш утицај на појаве у једној већој мери“ (Тасић 1938а: 169). Тиме Тасић наглашава значај акције појединца, или друштва, уколико се посматра шира слика. Ацић, на нешто другачији начин такође истиче да је од пресудног значаја за несметан и слободан развој појединца утицај друштва, и то кроз подстицање, охрабривање, уважавање и поштовање његове личности (Јевтић 2018).

„Акција претпоставља слободу и моћ човека да самог себе ствара“ (Тасић 1938а: 166), као тврдња коју износи у свом делу може се разумети двојачко и у оба случаја повезати са битним аспектима педагогије. У првом случају, акција појединца разуме се као предуслов да човек буде слободан да делује и мења себе и свет око себе, што представља једну логичну конклузију.

У другом случају, акција, односно деловање појединца, могуће је уколико човек има слободу и моћ да самог себе ствара. Овакво схватање могло би се повезати са разумевањем појма слободе Сретена Аџића у контексту моралног деловања у циљу развоја и оспособљавања личности: „Слобода данас није вредност, већ услов за вредност“ (Јевтић 2018: 30). Како би се то даље могло повезати са идејаму у педагошкој науци? Оно у шта педагогија као наука верује јесте континуирани развој појединца, односно рад на проширивању сопствених видика, продубљивању властитих знања и умења, али и надограђивању и мењању сопствених вредности, моралних начела, као и изграђивању свести о моралној одговорности, што је Аџић сматрао „резултатом слободног и свесног просуђивања и одлучивања“ (и ту се поново наилази на везу између слободе и моралног развоја) (Јевтић 2018: 25).

Сретен Аџић је увиђао значај моралног васпитања. „Морална страна у васпитаника има за крајњи циљ морално савршенство“ (Аџић 1902: 180). Као полазиште у овом смислу Аџић види моралне особине личности, а као одредиште наведене стране васпитања - морални развој кроз процес моралног васпитања (Јевтић 2018).

ЗАКЉУЧАК

Изучавајући науку о друштву и критикујући њено стање у Србији тог времена, Ђорђе Тасић се истицао по својим ставовима у којима је био изразито дубоко, темељно и мисаоно настројен, док је поље његовог интересовања било је веома широко. Сваком питању о којем је расправљао прилазио је на суштински начин и оригинално га решавао. Писао је на више светских језика и у сваком делу које је створио могла се, поред оригиналности у радовима у домену социолошке и правне науке, осетити и уметничка лепота његовог казивања.

Према наводима Лукића (1977) Тасић је кроз свој рад указао на везу која постоји између правне науке и других научних дисциплина, али и на јединствену спону која постоји између права, са једне, и друштва, са друге стране. Сматрајући да је правна наука имала два главна недостатка: била је сувише догматичка и теоријски слабо развијена, Тасић је заједно са млађим правницима свој рад посветио уздизању правне науке. Према речима професора Лукића (1977) Тасић је допринео да се право изучава једном комплексном методологијом. Настајао је да створи целовиту теорију права која ће истовремено ујединити, али и превазићи једностраности и једне и друге методе.

Непроцењива је штета што Тасић, услед преране мученичке смрти, није могао да настави свој рад у оном правцу у којем га је започео. Све оно што је за живота успео да створи остало је у аманет млађим генерацијама и у памћењу оних који су имали ту част да студирају у време када је Тасић био професор на Правном факултету. О његовом великом делу сведоче речи забележене од стране једног његовог

ученика на комеморацији у Врању. Том изјавом одана је почаст Ђорђу Тасићу као изузетном научнику у области правне науке, истакнутог професора Правног факултета у Београду и човека који је одбио да одступи од својих уверења, чак и по цену свог живота. Иако је прерано напустио свет, његов допринос науци и његов узор ће, према речима Лукића (1977), наставити да инспиришу нове генерације у борби за истину и слободу.

ИЗВОРИ

- Ацић 1998а: Сретен Ацић. *Сретен Ацић, Увод у науку о васпитању*. Јагодина: Учитељски факултет у Јагодини.
- Ацић 1998б: Сретен Ацић. *Сретен Ацић, Васпитачеве забелешке*. Јагодина: Учитељски факултет у Јагодини.
- Ацић 1998в: Сретен Ацић. *Сретен Ацић, Училишћеве забелешке*. Јагодина: Учитељски факултет у Јагодини.
- Глигорјевић 1968: Б Глигорјевић. *Седмдесет и пет година Каићеве за његајоју*. Београд: Завод за издавање уџбеника СР Србије.
- Интернет страница: http://ssd.org.rs/index.php?option=com_content&view=article&id=106:--1892-1943&catid=49:2011-12-11-16-56-29.
- Интернет страница: <https://www.rts.rs/page/magazine/sr/story/2523/nauka/2487806/sreten-adzic---prvi-srpski-skolovani-pedagog.html>.
- Јевтић 2018: Бисера Јевтић. „Моралне рефлексije Сретена Ацића“. *Узданица*, год. 2018, књ. XV/2, 21-33. Универзитет у Крагујевцу: Факултет педагошких наука у Јагодини.
- Лукић 1977: Радомир Лукић. Ђорђе Тасић – говор на комеморацији у Врању 1977. године. *Анали правног факултета у Београду*, год. 26, бр. 1-2.
- Марјановић 1967: Александра Марјановић. „Др Вићентије Ракић“. *Седмдесет и пет година каићеве за његајоју*. Београд: ЗУНС.
- Миљковић-Павловић 2018: Ана Миљковић-Павловић. „Основни педагошки појмови у делима Сретена Ацића“. *Узданица*, год. 2018, књ. XV/2, 133-144. Универзитет у Крагујевцу: Факултет педагошких наука у Јагодини.
- Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије (2018). Правилник о Основама програма предшколског васпитања и образовања – Године узлета. <https://www.mpn.gov.rs/wp-content/uploads/2018/09/OSNOVE-PROGRAMA-.pdf>. [30.01.2024]
- Поткоњак 1981: Никола Поткоњак. „Ракићева схватања педагогије“. *Насијава и васпитање – посебно издање*, стр. 51–66. Београд.
- Радулашки 1980: Љубица Радулашки. „Функција игре и уметности у педагошким схватањима Вићентија Ракића“. *Предшколско дете*, бр. 3–4, 317–32. Београд.
- Радулашки 1981: Љубица Радулашки. „Схватања о факторима развоја личности Вићентија Ракића“. *Насијава и васпитање – посебно издање*, стр. 75–87. Београд.
- Ракић 1921: Вићентије Ракић. „Функција васпитања у животу“. *Просветни гласник*. Београд.
- Ракић 1926: Вићентије Ракић. *Општи култура духа и формално образовање*. Београд.
- Ракић 1931/32: Вићентије Ракић. *Теорија образовања* (предавања из школске 1931/32 године).
- Ракић 1946: Вићентије Ракић. „Васпитање игром и уметношћу“. *Просвета*. Београд;
- Симоновић 1999: Риста Симоновић. „Живот и научно дело Ђорђа Тасића, Ђорђу Тасићу у спомен“. Библиотека „Трагови“, Београд. http://www.vr.vi.sud.rs/istorijat/djtasic/ist_djtasic.html. [25. јул 2022].
- Тасић 1938а: Ђорђе Тасић. „Филозофија и социологија“. *Социолошки преглед*, бр. 1, 27-32. Београд.
- Тасић 1938б: Ђорђе Тасић. „Критички преглед књига“. *Социолошки преглед*, бр. 1, 331-421. Београд.
- Тасић 1938в: Ђорђе Тасић. „Општи преглед наше социологије и наших друштвених наука“. *Социолошки преглед*, бр. 1, 239-271. Београд.

- Тасић 1938: Ђорђе Тасић. „Социологија и акција“. *Социолошки преглед*, бр. 1, 166-172. Београд.
- Тешић 1981: Владислав Тешић. „Др Вићентије Ракић: личност, рад, педагошке идеје“. *Насијава и васпитање (йоседно издање)*, стр. 7-49. Савез педагошких друштава СР Србије. Београд.
- Вујисић-Живковић 2006: Наташа Вујисић-Живковић. „Дисциплина питања Вићентија Ракића“. *Педагогија*, бр. 61(4), 543-550.

ЛИТЕРАТУРА

- Јевтић 2018: Бисера Јевтић. „Моралне рефлексije Сретена Аджића“. *Узданица*, год. 2018, књ. XV/2, 21-33. Универзитет у Крагујевцу: Факултет педагошких наука у Јагодини.
- Лукић 1977: Радомир Лукић. Ђорђе Тасић – говор на комеморацији у Врању 1977. године. *Анали правног факултета у Београду*, год. 26, бр. 1-2.
- Тасић 1938ц: Ђорђе Тасић. „Општи преглед наше социологије и наших друштвених наука“. *Социолошки преглед*, бр. 1, 239-271. Београд.
- Тасић 1938: Ђорђе Тасић. „Социологија и акција“. *Социолошки преглед*, бр. 1, 166-172. Београд.
- Тешић 1981: Владислав Тешић. „Др Вићентије Ракић: личност, рад, педагошке идеје“. *Насијава и васпитање (йоседно издање)*, стр. 7-49. Савез педагошких друштава СР Србије. Београд.
- Вујисић-Живковић 2006: Наташа Вујисић-Живковић. „Дисциплина питања Вићентија Ракића“. *Педагогија*, бр. 61(4), 543-550.

Tamara M. STOJANOVIĆ

Adem A. PRELJEVIĆ

Dalila A. PRELJEVIĆ

PEDAGOGICAL IDEAS AND VALUES THROUGH THE CREATIVITY
OF DJORDJE TASIC

SUMMARY

The author analyzes the pedagogical aspects and ideas in the prolific creative work of Đorđe Tasić, a renowned Serbian educator, lawyer, theorist, and sociologist. As an exceptional educator and professor, Tasić excelled in imparting his knowledge and thoughts to younger generations, making abstract concepts understandable and relatable. He viewed his work as a life and destiny activity, not just a professional task. The paper examines both the pedagogical aspects of his creativity and connections with the ideas and values of significant Serbian educators such as Vinćenije Rakić and Sreten Adžić. Tasić, as a prominent professor and advocate for democracy, is remembered as an expert in the field of legal sciences and sociology. He was an inspiration to younger generations on how to strive for truth and humanity in science, as well as benevolence in life, which speaks to his noble nature and humanity. His life, largely dedicated to science, makes him a giant who contributed to the enrichment of intellectual heritage, especially in the context of the educational system.

Keywords: pedagogical work, knowledge, critical thinking, humanity, national consciousness.